

فصل دوم

جغرافیای انسانی استان فارس

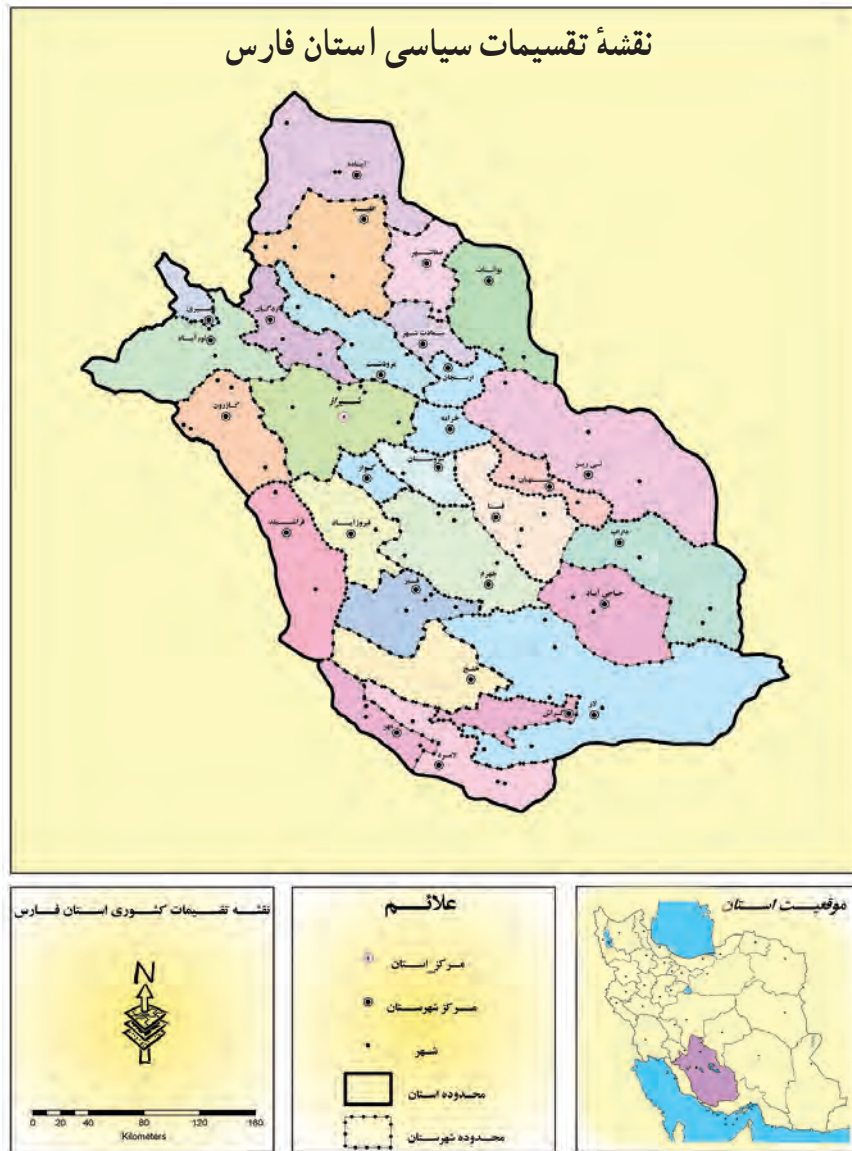
درس ششم تقسیمات سیاسی استان

استان فارس از دیرینه‌ترین کانون‌های تمدن و فرهنگ ایران است. شواهد موجود نشانگر قدمت چند هزار ساله این سرزمین است که مردمان این دیار را با عنوان پرسیا - پارس - یاد کرده است. عظمت فارس، قبل و بعد از اسلام، این سرزمین را با اعتقادات و باورهای ریشه‌دار ملی و توحیدی پیوند داده است. اکنون فارس به دلیل وجود یادمان‌های مذهبی و حرم و بارگاه امامزادگان بسیار، سومین مرکز مقدس اهل بیت علیهم‌السلام در ایران شمرده می‌شود.

شکل ۱-۲- یادمان‌های مذهبی - ملی استان

شکل ۲-۲- نقشه تقسیمات سیاسی استان فارس

– به نقشه تقسیمات سیاسی استان فارس نگاه کنید و موقعیت جغرافیایی شهرستان محل سکونت خود را روی نقشه مشخص نمایید.

– محل سکونت شما در محدوده کدام شهرستان قرار دارد؟

– جمعیت شهرستان محل زندگی خود را از جدول پیدا کرده و آن را با جمعیت مرکز استان مقایسه کنید.

تعداد شهرستان: ۲۹   تعداد بخش: ۸۴   تعداد دهستان: ۲۰۵   تعداد نقاط شهری: ۱۰۲

جدول ۱-۲- تقسیمات سیاسی استان فارس به تفکیک شهرستان (آبان ماه ۱۳۸۹)

ردیف	شهرستان	مرکز شهرستان	بخش	مرکز بخش	دهستان	مرکز دهستان	شهر
۱	آباده	آباده	مرکزی	آباده	ایزدخواست	ایزدخواست	ایزدخواست
					بیدک	بیدک	آباده (د. ن)
					سورمق	سورمق	سورمق
					بهمن	بهمن	بهمن
		خسروشیرین		خسروشیرین	خسروشیرین	صغاد(در دهستان بهمین)	
۲	ارسنجان	ارسنجان	مرکزی	ارسنجان	علی آباد ملک	علی آباد ملک	ارسنجان
					شورآب	شورآب	شورآب
					خبریز	خبریز	خبریز
۳	استهبان	استهبان	مرکزی	استهبان	ایح	ایح	استهبان
					رونیز	رونیز	ایح
					خیر	ماه فرخان	رونیز
۴	اقلید	اقلید	مرکزی	اقلید	خنجشت	خنجشت	اقلید
					شهرمیان	شهرمیان	حسن آباد
					حسن آباد	حسن آباد	حسن آباد
					بکان	بکان	بکان
					احمدآباد	احمدآباد	احمدآباد
					سده	سده	سده
					دژکرد	دژکرد	دژکرد
		آسپاس	آسپاس	آسپاس			
۵	بوانات	بوانات	مرکزی	بوانات	باغستان	باغستان	بوانات
					سیمکان	سیمکان	سیمکان
					مزایجان	مزایجان	مزایجان
					سروستان	سروستان	سروستان
					سرجهان	سرجهان	کره ای
					توجردی	توجردی	کره ای
	باغ صفا	باغ صفا	کره ای				
۶	پاسارگاد	سعدت شهر	مرکزی	سعدت شهر	کمین	کمین	سعدت شهر
					سرینیران	سرینیران	نعم آباد

شهر	مرکز دهستان	دهستان	مرکز بخش	بخش	مرکز شهرستان	شهرستان	ردیف
مادر سلیمان	مادر سلیمان	مادر سلیمان	مادر سلیمان	پاسارگاد			
	ابوالوردی	ابوالوردی					
جهرم	حیدرآباد	جلگاہ	جهرم	مرکزی	جهرم	جهرم	۷
	خرم آباد	کوهک					
باب انار	باب انار	خفر	باب انار	خفر			
	تادوان	راهگان					
خاوران	اسماعیل آباد	سفیدار					
	علی آباد	علی آباد					
	گل برنجی	گل برنجی					
دوزه	دوزه	پل به بالا	دوزه	سیمکان			
	جرمشت بالا	پشت پر					
	شاغون	پل به پایین					
قطب آباد	قطب آباد	قطب آباد	قطب آباد	کردیان			
	علویه	علویه					
خرامه	خیرآباد تولی	خیرآباد	خرامه	مرکزی	خرامه	خرامه	۸
	کفدهک	کفدهک					
	معزآباد جابری	معزآباد					
سلطان شهر	دهقانان	دهقانان	سلطان آباد	کربال			
	سفلی	سفلی					
صفاشهر	فاقد مرکز دهستان	خرمی	صفاشهر	مرکزی	صفاشهر	خرم بید	۹
	قشلاق	قشلاق					
قادرآباد	شهیدآباد	شهیدآباد	قادرآباد	مشهد مرغاب			
خنج	سیف آباد	سیف آباد	خنج	مرکزی	خنج	خنج	۱۰
	بیغرد	تنگ نارک					
	محمه	محمه	محمه	محمه			
	باغان	باغان					

جغرافیای انسانی استان

شهر	مرکز دهستان	دهستان	مرکز بخش	بخش	مرکز شهرستان	شهرستان	ردیف
داراب	شهنان	هشیوار	داراب	مرکزی	داراب	داراب	۱۱
	سنگ چارک	بالش					
	بختاجرد	بختاجرد					
	پاسخن	پاسخن					
	مادوان	فسارود					
	نصروان	نصروان					
جنت شهر	جنت شهر	قریه الخیر	جنت شهر	جنت			
	قلعه بیابان	قلعه بیابان					
	رستاق	رستاق					
	تل بارگاه	کوهستان					
دوبرجی	دوبرجی	فورگ	دوبرجی	فورگ			
	فدامی	آبشور					
حاجی آباد دبیران	زیرآب	زیرآب	حاجی آباد	مرکزی	حاجی آباد	زرین دشت	۱۲
	دبیران	دبیران					
	خسویه	خسویه					
شهر پیر	شهر پیر	ایزدخواست غربی	شهر پیر	ایزدخواست			
	گل کوبه	ایزدخواست شرقی					
مصیری	مصیری	رستم یک	مصیری	مرکزی	مصیری	رستم	۱۳
	دهنو مقیمی	رستم دو					
کوبین	کوبین	رستم سه	کوبین	سورنا			
	چهارطاق	پشتکوه رستم					
اردکان بیضا هماشهر	جوزکنگری	خفری	اردکان	مرکزی	اردکان	سپیدان	۱۴
	بهرغان	شش پیر					
	کمهر	کمهر					
	بیضا	بیضا					
	باش	باش					
	کوشک هزار	کوشک هزار					
	هماشهر	هماجان					
شاه محمدی	سرناباد						

ردیف	شهرستان	مرکز شهرستان	بخش	مرکز بخش	دهستان	مرکز دهستان	شهر
۱۵	سروستان	سروستان	مرکزی	سروستان	سروستان	کت گنبد	سروستان
					شوریجه	شوریجه	
	کوهنجان	کوهنجان	کوهنجان	کوهنجان	کوهنجان	کوهنجان	کوهنجان
					مهاریلو	مهاریلو	
۱۶	شیراز	شیراز	مرکزی	شیراز	قره باغ	سلطان آباد	شیراز (د.ن) صدرا (شهر جدید)
					دراک	صادقیه	
					سیاخ دارنگون	کدنچ	
					کفتک	نصرآباد	
					بیدزرد	بیدزرد سفلی	
					داریان	داریان	
	ارژن	خانه زنیان	ارژن	خانه زنیان	قره چمن	خانه زنیان	
					دشت ارژن	چهل چشمه	
					کوهمره سرخی	ریچی	
	زرقان	زرقان	زرقان	زرقان	زرقان	لپوئی	
					بندامیر	بندامیر	
					رحمت آباد	رحمت آباد	
۱۷	فراشبند	فراشبند	مرکزی	فراشبند	آویز	آویز	
					نوجین	نوجین	
	دهرم	دهرم	دهرم	دهرم	دهرم	دهرم	
					دزگاه	دولت آباد	
۱۸	فسا	فسا	مرکزی	فسا	کوشک قاضی	کوشک قاضی	فسا
					صحرا رود	صحرا رود	
					جنگل	مقابری	
					ششده و قره بلاغ	ششده	
					ششده	ششده	
					ششده	قره بلاغ	
					ششده	قره بلاغ	
فرمانداری ویژه	ششده	ششده	ششده	ششده	فدشکوئیه	فدشکوئیه	
					میانده	میانده	
					نوبندگان	نوبندگان	
ششده قره بلاغ زاهدشهر میانده نوبندگان	ششده	ششده	ششده	ششده	کوشک قاضی	کوشک قاضی	
					صحرا رود	صحرا رود	
					مقابری	مقابری	

جغرافیای انسانی استان

ردیف	شهرستان	مرکز شهرستان	بخش	مرکز بخش	دهستان	مرکز دهستان	شهر	
۱۹	فیروزآباد	فیروزآباد	مرکزی	فیروزآباد	احمدآباد	احمدآباد	فیروزآباد	
		جایدشت			جایدشت			
		میمند	میمند	میمند	برزیتون	برزیتون	میمند	
		جوکان			خواجهای			
		دادنجان			دادنجان			
۲۰	قیروکارزین	قیروکارزین	مرکزی	قیرو	فتحآباد	کارزین	قیرو (در دهستان فتحآباد) کارزین (" ") امام شهر (" ") مبارکآباد (دهستان مبارکآباد) افزر	
		هنگام			هنگام			
		مبارکآباد			مبارکآباد			
		افزر	افزر	افزر	مزرعه پهن	مزرعه پهن		
		افزر			افزر			
۲۱	کازرون	کازرون	مرکزی	کازرون	دریس	دریس	کازرون	
		مهرنجان			بلیان			
		سیدحسین			شاپور			
	قائمیه	قائمیه	چنار شاهبجان	قائمیه	قائمیه	سمغان	ملائی انبار	قائمیه
						انارستان	انارستان	
	بالاده	بالاده	جره و بالاده	جره و بالاده	بالاده	جره	جره	بالاده
						دادین علیا	دادین	
						فامور	فامور	
	نودان	نودان	کوهمره	نودان	نودان	کوهمره	نودان	نودان
						دشت برم	کلانی	
	کنار تخته	کنار تخته	کنار تخته و کنارج	کنار تخته و کنارج	کنار تخته	کنار تخته	کنار تخته	کنار تخته
						کنارج	کنارج	
	خشت	خشت	خشت	خشت	خشت	بورکی علیا	بورکی	خشت
شهبازخانی						امامزاده محمد		

شهر	مرکز دهستان	دهستان	مرکز بخش	بخش	مرکز شهرستان	شهرستان	ردیف	
کوار	اکبرآباد	کوار	کوار	مرکزی	کوار	کوار	۲۲	
	ده شیب	فرمشکان						
	طسوج	طسوج	طسوج					
	فتح آباد	فتح آباد						
لامرد	ترمان	حومه	لامرد	مرکزی	لامرد	لامرد	۲۳	
	سیگار	سیگار						
	چاه ورز	چاه ورز	چاه ورز					
	شیخ عامر	شیخ عامر						
	اشکنان	اشکنان	اشکنان					
	اهل	کال						
	علامرودشت	علامرودشت	علامرودشت	علامرودشت				علامرودشت
خیرگو		خیرگو						
لار (در دهستان حومه)	لطیفی	حومه	لار	مرکزی	لار	لارستان	۲۴	
	لطیفی (در دهستان حومه)	درز						درزوسایبان
	خور (در دهستان حومه)	دهکویه						دهکویه
اوز	فیشور	فیشور	اوز	اوز				
	کوره	بیدشهر						
بنارویه	بنارویه	بنارویه	بنارویه	بنارویه				
	ده فیش	ده فیش						
بیرم	بیرم	بیرم	بیرم	بیرم				
	بالاده	بالاده						
جویم	جویم	جویم	جویم	جویم				
	بلغان	هرم						
عمادده	عمادده	عمادده	عمادده	صحرای باغ				
	باغ	صحرای باغ						

جغرافیای انسانی استان

ردیف	شهرستان	مرکز شهرستان	بخش	مرکز بخش	دهستان	مرکز دهستان	شهر	
۲۵	گراش	گراش	مرکزی	گراش	فداغ	فداغ	گراش	
				ارد	خلیلی	خلیلی		
				ارد	ارد	ارد		
				سبزپوش	زینل آباد	زینل آباد		
۲۶	مهر	مهر	مرکزی	مهر	مهر	مهر	مهر	
				ارودان	ارودان	ارودان		
	اسیر	اسیر	اسیر	اسیر	اسیر	اسیر	اسیر	
				دشت لاله	شهرک امام خمینی	شهرک امام خمینی		
	گله‌دار	گله‌دار	گله‌دار	گله‌دار	گله‌دار	گله‌دار	گله‌دار	
				فال	فال	فال		
	وراوی	وراوی	وراوی	وراوی	وراوی	وراوی	وراوی	
				خوزی	خوزی	خوزی		
۲۷	مرودشت	مرودشت	مرکزی	مرودشت	کناره	کناره	مرودشت	
					رامجردیک	کوه سبز		کوه سبز
					رودبال	فتح‌آباد		فتح‌آباد
					مجدآباد	مجدآباد		مجدآباد
					محمدآباد	محمدآباد		محمدآباد
					نقش رستم	زنگی آباد		زنگی آباد
رامجرد	رامجرد	رامجرد	رامجرد	رامجرد	رامجرد	رامجرد	رامجرد	
				دروذن	دروذن	دروذن		
				ابرج	بیدگل	بیدگل		
سیدان	سیدان	سیدان	سیدان	سیدان	خفرک علیا	سیدان	سیدان	
				کره‌طاوی	رحمت	کره‌طاوی		
کامفیروز	کامفیروز	کامفیروز	کامفیروز	کامفیروز	کامفیروز جنوبی	کامفیروز	کامفیروز	
				خرم‌مکان	خرم‌مکان	خرم‌مکان		
خانیمین	خانیمین	خانیمین	کر	خانیمین	کامفیروز شمالی	خانیمین	کر	
				گره	گره	گره		

ردیف	شهرستان	مرکز شهرستان	بخش	مرکز بخش	دهستان	مرکز دهستان	شهر				
۲۸	ممسنی	نورآباد	مرکزی	نورآباد	بکش یک	مرکز دهستان	نورآباد (در دهستان بکش ۱) خومهزار (" ")				
					بکش دو	گچگران					
					جاوید ماهوری	آهنگری					
					جوزار	مورکی					
					فهلپان	مهرنجان					
					دشمن زیاری	دولت آباد	بابامنیر				
					دشمن زیاری	دولت آباد					
					مشایخ	مشایخ					
					ماهور میلانی	بابامنیر					
					میشان	میشان علیا					
۲۹	نی ریز	نی ریز	مرکزی	نی ریز	رستاق	نی ریز	نی ریز				
					هرگان	هرگان					
					پشتکوه	پشتکوه	پشتکوه	پشتکوه	مشکان	مشکان	مشکان
									دهچاه	دهچاه	
					قطرویه	قطرویه	قطرویه	قطرویه	قطرویه	قطرویه	قطرویه
									ریزآب	ریزآب	
					آباده طشک	آباده طشک	آباده طشک	آباده طشک	آباده طشک	آباده طشک	آباده طشک
									بختگان	کوشک	
									حنا	تم شولی	

درس هفتم شیوه‌های زندگی در استان

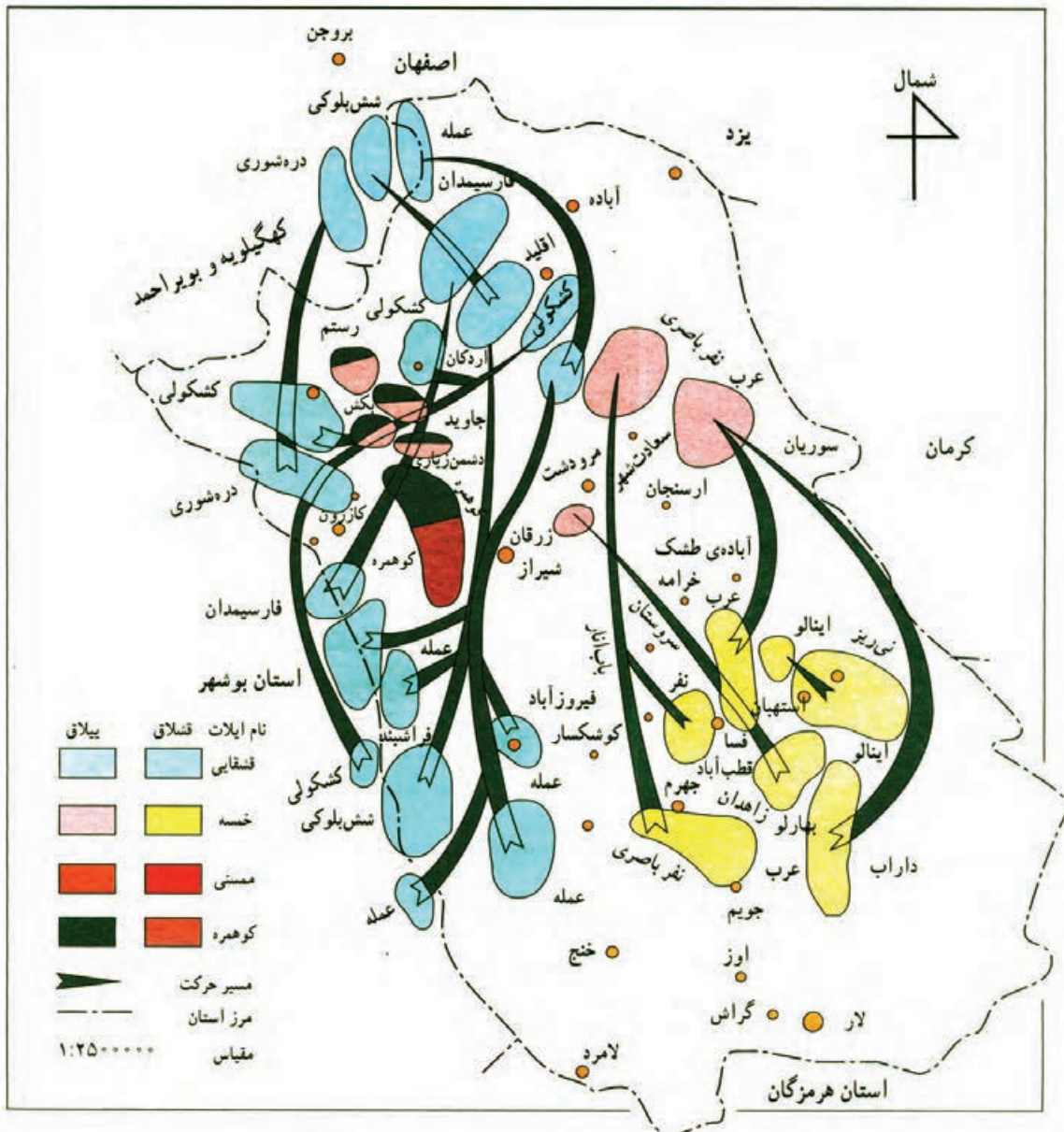
شکل ۳-۲- شیوه‌های زندگی

این تصاویر نشان‌دهنده کدام یک از شیوه‌های مختلف زندگی در استان فارس است؟

زندگی کوچ نشینی

استان فارس از مراکز مهم کوچ نشینی است که با جمعیت ۱۳۲,۰۰۰ نفر، حدود ۳۲ درصد جمعیت کوچ نشین کشور و ۱ درصد جمعیت استان را شامل می شود. مهم ترین ایل های کوچ نشین فارس: ایل قشقایی، ایل خمسه، ایل ممسنی، و برخی طایفه های مستقل اند که در محدوده های استان فارس جابه جا می شوند.

شکل ۴-۲ نقشه پراکنندگی و مسیر کوچ عشایر استان

با توجه به نقشه، محل بیلاق و قشلاق دو ایل استان فارس را مشخص کنید.

امروزه شیوه زندگی کوچ‌نشینی تغییر کرده است و کوچ قبیله‌ای جای خود را به کوچ خانواری داده است. محدودیت منابع آب، آسیب دیدن مراتع و چراگاه‌ها، کمبود منابع تولیدات دامی و گرایش به برخورداری از رفاه و جاذبه‌های زندگی یکجانشینی (در روستاها و شهرها) باعث تغییر و دگرگونی در زندگی کوچ‌نشینان شده است.

شکل ۵-۲- کوچ سنتی همراه با مظاهر جدید زندگی (اتومبیل)

در حال حاضر کوچ‌نشینان فارس به شیوه‌های مختلفی زندگی می‌کنند:

- ۱- برخی مانند ایل بزرگ قشقایی شیوه سنتی کوچ و زندگی قبیله‌ای را دنبال می‌کنند و برای پرورش دام و تأمین معاش دائماً در حال جابه‌جایی از ارتفاعات (بیلاق) در بهار و تابستان به دشت‌ها (قشلاق) در پاییز و زمستان‌اند.
- ۲- گروهی از کوچ‌نشینان، خانه‌ای در روستا و مرتعی در کوهستان دارند. در بهار دام‌ها را برای چرا به ارتفاعات می‌برند و برای برداشت محصول به روستا باز می‌گردند. اینها در حقیقت نیمه کوچ‌رو هستند.
- ۳- کوچ‌نشینانی که اکنون اسکان یافته‌اند، مانند ایلات ممسنی و کوهمره.
- ۴- عده‌ای از کوچ‌نشینان نیز رزمه‌گردان‌اند که براساس وجود مرتع و علوفه، دام‌های خود را به چرا می‌برند و از طریق شبانی یا چوپانی زندگی می‌کنند.

ساختار فرهنگی کوچ نشینان فارس: کوچ نشینان فارس از اقوام ترک، لر، و عرب تشکیل شده و دارای گویش‌ها و لهجه‌های مختلفی هستند. اینان نسبت به شعارهای ملی و مذهبی بسیار پای بندند و شعر، موسیقی، لباس‌های محلی و سنتی مخصوص به خود دارند. غیرت، شجاعت و مردانگی از ویژگی‌های کوچ نشینان فارس است. کوچ نشینان استان همواره در برابر قدرت‌های بزرگ ایستاده‌اند. حضور بسیج عشایر استان در دوران دفاع مقدس، حماسه بزرگ جنگ جنوب علیه استعمار انگلیس و استقامت قشقای‌ها، نمونه‌هایی از مقاومت و دلیری کوچ نشینان است؛ چنان‌که امام خمینی (ره)، کوچ نشینان را به علت دفاع از سرزمین اسلامی ذخائر انقلاب نامیدند.

کوچ نشینان فارس نسبت به برنامه‌های آموزشی و سوادآموزی بسیار علاقه‌مند هستند. نرخ باسوادی در بین ایل‌های اسکان یافته بالاتر از کوچ نشینان کوچ‌رو است. دلیل این امر محدود بودن امکانات سوادآموزی در هنگام کوچ است.

شکل ۶-۲- کلاس‌های کوچ نشینی در چادرها و چمنزارهای طبیعی

زندگی روستایی

پراکندگی روستاها در فارس چگونه است؟

شکل گیری زندگی روستایی در فارس از سابقه‌ای طولانی برخوردار است. پراکندگی و استقرار روستاهای استان فارس تحت تأثیر عوامل طبیعی مانند آب و هوا، ناهمواری‌ها، میزان آب، نوع خاک بوده است. عوامل انسانی نیز مانند نوع معیشت و تعداد جمعیت در این پراکندگی نقش داشته است. هرچه از بخش‌های غربی و مرکزی به جنوب و جنوب شرقی پیش رویم از تعداد روستاها و جمعیت آنها کاسته می‌شود. چرا؟
اگر از مناطق معتدل به مناطق خشک نزدیک شویم، فاصله روستاها از یکدیگر زیادتر شده و جمعیت آنها کمتر می‌شود.

نحوه شکل گیری و طبقه‌بندی روستاهای استان فارس

مساکن روستایی در استان فارس تحت تأثیر عوامل اقلیمی و جغرافیایی و وضعیت اقتصادی شکل گرفته است. بیشتر روستاهای

جغرافیای انسانی استان

فارس از نظر شکل، متمرکز و مجتمع‌اند. در این سکونتگاه‌ها، خانه‌های روستایی به یکدیگر چسبیده و بدون فاصله در کنار هم قرار دارند. مزارع از خانه‌ها جدا می‌باشند و فاصله یک روستا با روستای دیگر، زیاد است. مهم‌ترین دلیل این شکل‌گیری، محدود بودن منابع آب است. بسیاری از روستاها نیز از گذشته برای امنیت و دفاع از خود و حفظ آب و مزارع به صورت مجتمع و متمرکز درآمده‌اند. بنابراین، روستاهای فارس را می‌توان بر اساس ارتفاع به دو دسته روستاهای دشت و روستاهای کوهستانی طبقه‌بندی کرد. تعداد، وسعت و جمعیت روستاهای دشتی بیشتر از روستاهای کوهستانی است.

شکل ۷-۲- چشم‌اندازی از روستاهای دشتی و کوهستانی

مسائل روستایی استان فارس

مهاجرت: مهاجرت از نقاط روستایی به مراکز پرجمعیت شهری از مسائل مهم روستاهای استان است. بین مهاجرفرستی روستاهای فارس با ساختار سنی جمعیت آنها رابطه وجود دارد. سیر تحولات روستایی استان نشان می‌دهد که روستاهای کوچک در حال تبدیل شدن به روستاهای پرجمعیت (روستا-شهر) هستند. عواملی مانند کاهش منابع آب و مکانیزه شدن کشاورزی، مهاجرفرستی روستاها را تشدید کرده است.

مسئله آب: اتلاف و هدر رفت آب از مشکلات عمده روستائیان استان است. این مسئله ریشه در استفاده از شیوه‌های نامناسب آبیاری در بخش زراعت این مناطق دارد؛ علاوه بر این، آب در روستاها به صورت‌های مختلفی مصرف شده یا به هدر می‌رود که می‌توان به مصارف خانگی و روستایی و دامداری، نفوذ آب در نهرها و جوی‌های انتقال آب به مزارع، تبخیر زیاد آب در محل‌های ذخیره آب، اشاره کرد. علاوه بر موارد بالا می‌توان مشکلات و مسائل دیگر روستایی استان را نیز مطرح کرد؛ مانند - پراکندگی روستاها، وجود روستاهای زیاد با جمعیت کم.

آیا شما می‌توانید موارد دیگری را ذکر کنید؟

زندگی شهری

شهرهای فارس چگونه ایجاد شده‌اند؟

شکل‌گیری شهرهای استان فارس متفاوت است. کهن‌ترین شهرهای ایران را می‌توان در استان فارس جست‌وجو کرد. برخی شهرها مانند شیراز، کازرون (بیشاپور) فیروزآباد (شهر بهرام گور) فسا، داراب، جهرم، نیریز، شهرهای تاریخی بازمانده از دوران گذشته‌اند. در دوران اخیر بعضی از روستاها تحت تأثیر عوامل مختلف جغرافیایی مانند چگونگی معیشت و تولید محصولات کشاورزی و افزایش جمعیت و موقعیت ارتباطی به شهر تبدیل شده‌اند که بهتر است به آنها روستا-شهر گفته شود؛ زیرا سیمای اقتصاد آنها عمدتاً بر پایه کشاورزی و دامداری استوار است که به تدریج به سمت رواج فعالیت‌های خدماتی و صنعتی و بازرگانی تغییر شکل پیدا می‌کند.

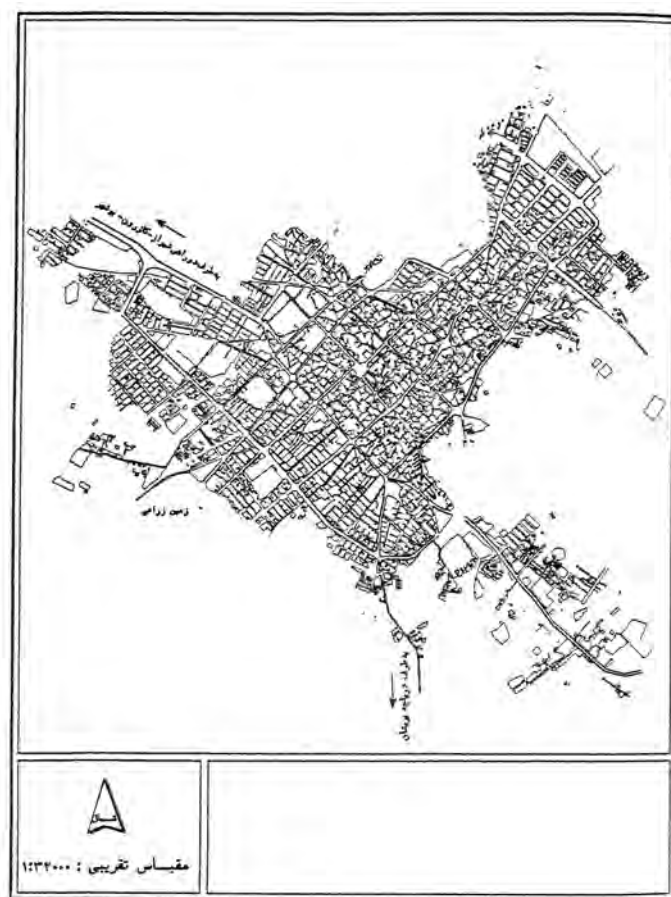
شکل‌شناسی شهرهای فارس چگونه است؟

چهره و شکل شهرها هم از عوامل طبیعی و هم از عوامل فرهنگی تأثیر می‌پذیرد. عواملی مانند طرح گذرگاه‌ها و خیابان‌ها و کاربری زمین برای مقاصد خاص مانند واحدهای مسکونی، مراکز خرید، تأسیسات و ساختمان‌های دولتی، مکان‌های مذهبی و حتی سبک و شیوه ساختمان‌سازی و معماری، بر شکل مناظر و چشم‌اندازهای شهری تأثیر می‌گذارد. بنابراین، شکل‌شناسی، سیمای شهری در فارس مولود محیط جغرافیایی، شرایط فرهنگی و مدیریت شهری است. با توجه به اینکه هسته اولیه بیشتر شهرها مناطق روستایی بوده‌اند و شکل هسته‌ای داشته‌اند که با گذشت زمان سیمای آنها تغییر یافته است.

بر همین اساس، بیشترین شهرهای فارس به صورت‌های زیر تقسیم می‌شوند.

۱- شهرهای متمرکز و هسته‌ای: جهرم، داراب و کازرون، نمونه‌ای از این شهرها هستند که در آن‌ها مرکز شهر، محل تراکم

جمعیت و عوامل تولیدی و تجاری و خدماتی است.

شکل ۸-۲- نقشه یک شهر هسته‌ای (کازرون)

شکل ۹-۲- بافت‌های سنتی و مدرن شهر

۲- شهرهای خطی : برخی از شهرهای فارس به شکل خطی دیده می‌شوند. بدین معنا که در این شهرها،

خدمات شهری در طول یک یا دو خیابان اصلی و در محل اتصال مناطق مسکونی شهر قرار

گرفته‌اند. اگرچه این شهرها در گذشته دارای یک هسته مرکزی یا چند هسته فرعی بوده‌اند

که پس از گسترش آنها، به یکدیگر پیوند

خورده و بافت جدیدی را شکل داده‌اند.

در این باره شهرهایی مانند : شیراز، لار

و نی ریز را می‌توان نام برد؛ (از دبیر

خود در مورد شهرهای هسته‌ای

اطلاعات بیشتری کسب کنید).

شکل ۱۰-۲- نقشه یک شهر خطی (شیراز)

۳- شهرهای پراکنده : شکل دیگری از شهرهای

فارس که تعداد کمتری از شهرهای استان را دربر می‌گیرند.

در نتیجه به هم پیوستن قطعات پراکنده و جدا افتاده‌اند که

در طول زمان، اکنون به صورت یک شهر واحد با بافت

یکنواخت دیده می‌شوند؛ مانند : سروستان.

شکل ۱۱-۲- نقشه یک شهر پراکنده (سروستان)

جغرافیای انسانی استان

امروزه با توجه به افزایش جمعیت، توسعه شهرنشینی چهره و بافت شهرهای فارس دستخوش تغییر و تحول شده‌اند از جمله شیراز مرکز استان گسترش فضایی پیدا کرده‌است. این شهر علاوه بر اینکه مظاهر و چشم‌اندازهای تاریخی گذشته را کم و بیش حفظ کرده‌است؛ اما بافت‌های متنوع و جدیدتری در آن شکل گرفته‌است که شامل بافت حومه‌ای و بافت‌های ناپیوسته می‌باشد. این بافت‌ها قطعاتی جدا افتاده از کالبد اصلی شهرند که در حاشیه و پیرامون شهر اصلی به‌وجود آمده‌اند.

شکل ۱۲-۲- ساخت و سازهای جدید شهری

درس هشتم جمعیت و حرکات آن در استان

شکل ۱۳-۲ نقشه تراکم نسبی جمعیت استان فارس

با توجه به نقشه پراکنده جمعیت در استان فارس، ملاحظه می کنید که جمعیت در سطح استان به طور یکنواخت پراکنده نشده است. چرا؟

با توجه به راهنمای نقشه، نواحی مرکزی استان مانند شیراز، مرو دشت، فسا و کازرون دارای جمعیت متراکم؛ نواحی شمال غرب و غرب استان مانند سپیدان و ممسنی، فیروزآباد دارای جمعیت متوسط و نواحی شرقی و جنوب شرق استان مانند لارستان و نیریز مناطق کم جمعیت استان می باشند.

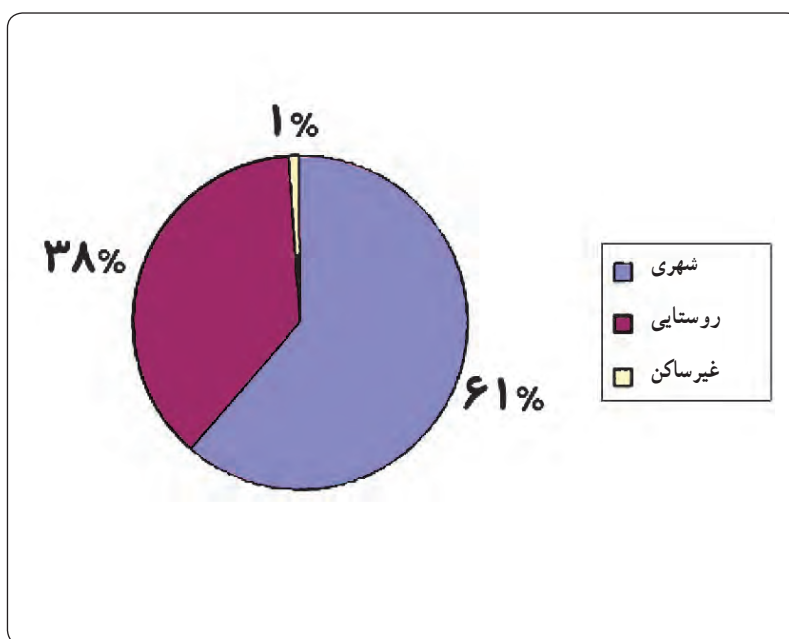
مطابق سرشماری سال ۱۳۹۰ استان فارس ۴,۵۹۶,۶۵۸ نفر جمعیت داشته که در مساحت ۱۲۲,۶۶۱ کیلومتر مربع پراکنده

شده اند.

تراکم نسبی جمعیت استان را محاسبه کرده و سپس با تراکم جمعیت کشور مقایسه کنید.

پراکندگی جمعیت استان فارس بر مبنای عوامل طبیعی (آب و هوا، آب، خاک و ناهمواری‌ها) و عوامل انسانی (منابع اقتصادی، راه‌ها، صنعت و ...) متفاوت است.

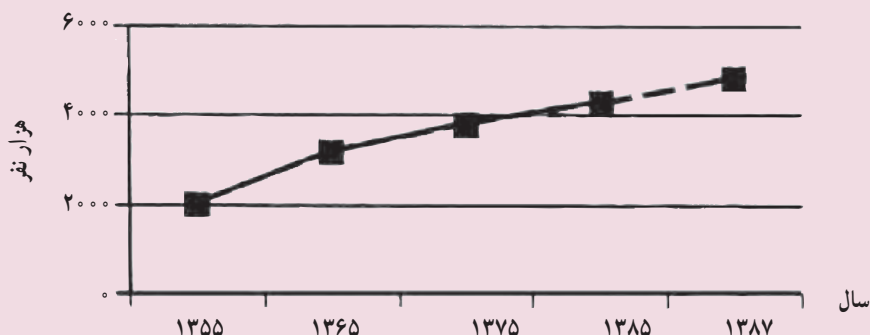
شکل ۱۴-۲- نمودار جمعیت استان برحسب مناطق شهری و روستایی به درصد

بیشتر بدانیم

جمعیت کوچ‌نشینان، شهرنشینان و روستاییان

جمعیت کوچ‌نشینان استان فارس به علل مختلف از جمله اجرای سیاست اسکان و محدودیت عوامل محیط طبیعی روبه کاهش گذارده است و روز به روز از حجم آن کاسته می‌شود. همچنین ضریب رشد جمعیت افزایش یافته که بیانگر افزایش میزان مهاجرت روستائیان به شهرها و تبدیل برخی روستاها به شهر است. اختلاف شدید بین جمعیت شهرهای استان نشان‌دهنده نبودن تعادل در پراکندگی نقاط شهری در استان است.

شکل ۱۵-۲- نمودار رشد جمعیت استان در سال‌های ۱۳۵۵، ۱۳۶۵، ۱۳۷۵، ۱۳۸۵ و برآورد آن در سال ۱۳۸۷

جدول ۲-۲- رشد جمعیت استان فارس در سال‌های مختلف

سال سرشماری	نرخ رشد
۱۳۳۵	-
۱۳۴۵	۴/۷
۱۳۵۵	۳/۵
۱۳۶۵	۶/۱
۱۳۷۵	۲/۱
۱۳۸۵	۱/۳

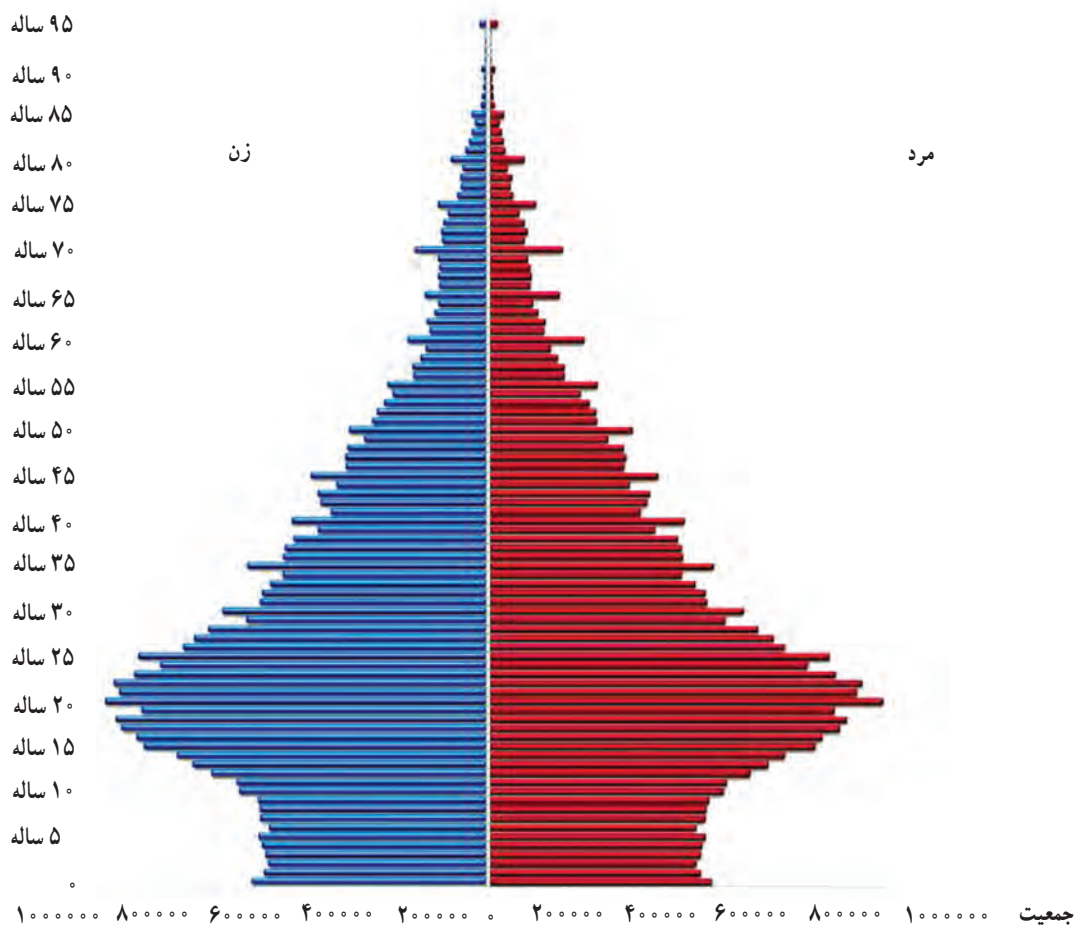
در جدول بالا میزان رشد جمعیت استان را با رشد جمعیت کشورمان مقایسه کنید. رشد جمعیت در استان فارس چگونه است؟

روند رشد جمعیت طی دهه‌های گذشته سیر نزولی داشته است. علت نرخ رشد بالای جمعیت در دهه ۱۳۶۰ را می‌توان تحت تأثیر عواملی مانند سهل شدن شرایط ازدواج، بالا بودن نرخ مولید و افزایش میزان مهاجرت‌ها دانست. عوامل متعددی در کاهش نرخ رشد جمعیت در دهه ۱۳۸۰ مؤثر بوده است که از آن میان می‌توان به سیاست‌های کنترل و تنظیم خانواده، افزایش سطح سواد و آگاهی‌های اجتماعی و ... اشاره کرد.

بررسی هرم سنی جمعیت فارس

ساختار سنی با هرم سنی نمایش داده می‌شود.

شکل ۱۶-۲- هرم سنی و جنسی جمعیت استان فارس در سال ۱۳۸۸

با نگاه به هرم سنی جمعیت سال ۱۳۸۸ چه مسائلی را می‌یابید؟
جمعیت کدام یک از گروه‌های سنی بیشتر است؟
چرا قاعدهٔ هرم سنی جمعیت در سال‌های اخیر، کم‌عرض‌تر شده است؟